

Ola Larsmo om bibliotek

Drömmen om det stora biblioteket

När jag tänker på vuxenavdelningen på mitt första bibliotek är det framförallt doften jag minns. I dunklet mellan bokhyllorna, som i minnet är fyllda av böcker i oxblodsfärgade pansarband, hängde en obestämbar lukt som säkerligen kom från papper i långsamt sönderfall. Men mina barnsliga tankar gick till mer eller mindre exotiska kryddor som nejlika och kardemumma. Eller kanske till den märkliga rökelse doften i Uspenskijkatedralen i Helsingfors, som vi besökt på mitt livs första utlandsresa.

Någonting exotiskt alltså, och något aningen gåtfullt. Jag kom från ett hem med rätt många böcker i hyllorna, men detta var annorlunda: jag fick för mig att man på biblioteket kunde få tag på ”alla” böcker. Fanns de inte i hyllan kunde man beställa dem, oklart varifrån. Jag tror det var den tanken som slog mig allra hårdast, där i sju-åtta-årsåldern: här fanns ”allt”.

Det gjorde det nu inte. Men jag hade inte heller helt fel. Vad jag fått en skymt av var drömmen om Det Stora Biblioteket, en av människans verkligt långvariga drömmar: tanken på en plats där allt vetande och all konst finns samlad, tillgänglig och om inte gripbar, så möjlig att beröra och beröras av. Den drömmen är både vanvettigt fantasifull och samtidigt så konkret: vi behöver detta vetande och denna erfarenhet samlad och tillgänglig för att samhället ska fortsätta att utvecklas, såväl ekonomiskt som kulturellt.

Det var vad den amerikanske forskaren Vanevar Bush drömde om när han 1945, i krigets slutskede, publicerade sin stora artikel ”As We May Think” i Atlantic Monthly. Han föreställde sig där ”MEMEX-maskinen” – något som såg ut som ett skrivbord med infällda bildskärmar, och med så gott som allt mänskligt vetande lagrat i form av mikrofilm. ”Encyclopedia Britannica kan krympas till en tändsticksasks storlek”. Bush föreställde sig vetandet tillgängliggjort med sin tids spetsteknik – och från hans artikel går en rät linje fram till dagens World Wide Web, flödande av information.

Biblioteket som idé

Om vi bara för ett litet ögonblick bortser från alla upphovsrättsliga problem (de finns där, och gör sig snart påmind igen) är det lätt att förstå varför detta med fildelning blivit en sådan vida spridd verksamhet. Rent praktiskt ser det ut som realiserad utopi – all musik, all bildkonst, all litteratur, all film och alla uppslagsverk är inom räckhåll från mitt skrivbord. Rent praktiskt är det redan möjligt. Hindren är inte tekniska, utan juridiska. Och påminner inte bråket om fildelningen ganska mycket om bråket kring folkbiblioteken en gång i tiden – hur ska författarna få betalt om alla får låna böcker gratis? Jag är ganska säker på att de upphovsrättsliga problemen går att lösa även när det gäller dagens teknik: det handlar då som nu i god vilja och om att inse både det berättigade i att författare och konstnärer ska kunna leva på sitt arbete, men att vi alla tjänar på att all kunskap och all konst finns inom räckhåll. Det är nämligen då som genombrott sker – när idéer, erfarenheter och kunskap möts på nya och oförutsägbara vis.

Det var vad som hände i Gutenbergs tryckeri i Mainz vid fjortonhundratalets mitt. Kunskapen om hur man gjorde papper och hur man tryckte text kom från Sydostasien via Sidenvägen, med en sväng över muslimskt territorium. I guldsmeden Gutenbergs verkstad mötte den det europeiska, ljudhärmande alfabetet som bara bestod av tjugofem tecken. Guldsmeden Gutenbergs bidrag var att göra dem i metall och återanvändbara. Det mötet omgestaltade världen till oigenkännlighet. Och, vilket alla instämmer i, till det bättre.

Det är det löftet som finns i Biblioteket som idé. Löftet om ett möte, och ett oförutsett sådant. Mitt åttaåriga jag hade rätt – här finns allting. Och doften av främmande kryddor hänger i luften.